

**EESTI KEELE
ARENDAMISE STRATEEGIA
(2004–2010)
ELLUVIIMINE
2004–2006**

TARTU 2006

Eesti keelenõukogu

AS Atlex
Kivi 23
51009 Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
E-post: atlex@atlex.ee
<http://www.atlex.ee>

ISBN

Hea lugeja!

Eesti keele eest hoolitsemine on Eesti Vabariigi põhiseaduslik ülesanne. Selle ülesande täitmiseks on vaja luua tingimused eesti keele tõrgeteta kasutamiseks kõikides valdkondades, seista hea eesti keele uurimise ja arendamise eest, tagada kvaliteetne eestikeelne haridus kõikides astmetes, tegelda positiivsete keelehoiakute kujundamisega, kindlustada eesti keelele koht virtuaalses maailmas ja palju muudki. Avatud Eesti on avatud ja sõbralik kõikide keelte suhtes, mida tema territooriumil räägitakse, hoolitsedes samal ajal eesti keele prioriteetsuse eest.

Eesti keele arendamise strateegia (2004–2010), edaspidi EKAS, mille Vabariigi Valitsus kiitis heaks 5. augustil 2004. aastal, väljendab riigi selgelt sõnastatud suhtumist: eesti keele kui rahvusliku ja riikliku identiteedi aluse hea käekäik on Eesti Vabariigi jaoks äärmiselt oluline.

EKASi tegevuskavva kuulub ka püstitatud eesmärkideni jõudmise pidev hindamine, vahekokkuvõtete tegemine, et analüüsida edenemise edukust ja välja tuua ülesannete täitmist takistavad tegurid. Vahehindamine ehk seire on Eesti keelenõukogu ülesanne. Seire on esitatud EKASi struktuuri järgival, iga peatükk algab strateegilise eesmärgi meenutamise, millele järgneb tegevuste lühiiseloostus, täidetud, täitmisel olevate ja täitmata ülesannete loetelu. Analüüsitud on ka täitmist takistavaid tegureid ja lisatud ettepanekud, kuidas protsessi edasi juhtida. Võime lugeda kordaminekuks seda, et väga paljud vajalikud tegevused on käivitatud või eeltööd nende käivitamiseks tehtud. Ka seni veel saavutamata eesmärkide ja täitmata ülesannete väljatoomine on vajalik, et olukorda analüüsides leida võimalused ja tegijad strateegia elluviimiseks vajalike protsesside algatamiseks.

Lisaks käesolevale seireülevaatele on Eesti keelenõukogu kodulehel kättesaadavad selle koostamisel aluseks olnud materjalid.

Birute Klaas

Eesti keelenõukogu esimees,
Tartu Ülikooli õppeprorektor, professor

1. Eesti kirjakeel. Eesti keelekorraldus

(EKAS, lk 19–23)

Eesmärgid: tagada eesti kirjakeele kvaliteet ning aidata kaasa, et hea eesti keel saaks üldkasutatavaks; tagada hea eesti oskuskeel, mis rahuldab spetsialistide vajadusi nii erialases suhtluses kui ka uurimis- või käsitusobjekti teaduslikul tunnetamisel; kaitsta ja edasi arendada eesti nimepärandit kui üht eesti identiteedi kandjat; luua ladus nimekorraldussüsteem, kus koostöös tegutsesid nii riikliku kui ka teadusliku nimekorraldusega tegelevad asutused.

Üldkeelekorralduse ülesannete täitmist on soodustanud pika töökogemusega keskse palgalise struktuuriüksuse (EKI grammatika- ja keelekorraldussektori) olemasolu ja viimaste aastate stabiilne rahastus. Keelekorraldust mõjutab uurimistulemuste (nt lause ja teksti õigekeelsusprobleemide käsitlemine) vahetu rakendamine. Oskuskeelekorraldust iseloomustab valdkonna seisundi fikseerimine, rahvusvahelise koostöö arenemine ja uute aktiivsete terminikomisjonide teke; nimekorralduses paistab silma selle valdkonna õigusloome.

Täidetud:

- on koostatud keelekorraldusvahendeid (ÕS 2006 jt) ja arendatud keelehoolet (eelkõige keelekasutajaile suunatud keelenõu);
- on laiendatud oskuskeeleõpet kõrgkoolides;
- on laiendatud Eesti osalust rahvusvahelises terminoloogia- ja nimekorralduskoostöös;
- on vastu võetud kohanimeseadus ja nimeseadus, loodud nende alusel riiklikud nimekomisjonid ja välja antud juhendmaterjale.

Täitmisel:

- terminoloogiatöö riikliku toetamise süsteemi kujundamine.

Täitmata:

- Eesti Terminoloogia Ühingu aktiivne rakendamine terminoloogiatöös,
- terminikomisjonide ning Euroopa Liidu institutsioonide tõlkijate tegevuse riiklik toetamine,
- oskuskeeleinfo levitamine vajalikul määral.

Takistused EKASi elluviimisel:

- tööülesannete kohatine killustatus ja inimeste vähesus,
- Eesti Õiguskeele Keskuse likvideerimine.

Ettepanekud:

- luua ja viia ellu võimalused keelekorralduspõhimõtete avalikuks tutvustamiseks,
- välja töötada Euroopa Liidu institutsioonide tõlkijate toetamise riiklik süsteem,
- moderniseerida nimekogud.

2. Eesti kirjakeel. Eesti keele kaitse ja järelevalve

(EKAS, lk 23–24)

Eesmärk: luua tingimused kõikide EKASis kavandatud tegevuste elluviimiseks avaliku keelekasutuse õigusliku reguleerimise, keelenõuete täitmise kontrolli ning õiguslikust reguleerimisest väljapoole jääval alal toimuvate keelestrateegilistele eesmärkidele vastavate tegevuste stimuleerimise kaudu.

Keeleõiguslik keskkond vastab üldjoontes keelestrateegilistele põhieesmärkidele, kuid mitmes valdkonnas vajavad õigusaktid täpsustamist ja ajakohastamist. Seireperioodi põhiprobleemidena tõusevad esile keeletemaatika liigne politiseeritus, keeleseaduse täitmise järelevalve tõhusama reguleerimise vajadus (ennekõike sellekohaste seadusemuudatuste pikaajalise takerdumise taustal) ning keelekaitse ja ajakirjanduskeele kvaliteediga pidevalt tegeleva institutsiooni puudumine.

Täidetud:

- sätestatud on avalike teenistujate kutseoskuskõuetega osana eesti keele oskuse nõuded,
- täpsustatud on kirjakeele normi kehtestamise korda,
- kehtestatud on õigusaktide keeletoimetamise nõue,
- senisest tõhusamalt on korraldatud keeleseaduse täitmise järelevalvet.

Täitmisel:

- keeleseaduse muutmise seaduse eelnõu vastuvõtmine;
- töölase eesti keele oskuse nõuete vastavusse viimine Euroopa Nõukogu „Euroopa keeleõppe raamdokumendi” keeleoskustasemetega;
- eestikeelse õppe-, teadus- ning loometegevuse soodustamine;

- selgitustöö hea eesti keele kasutamiseks (keeleprobleemide tõstatamine ajakirjanduses, keelealase infolehe väljaandmine, keelenurgad ajakirjandusväljaannetes jne);
- eesti keele alaste kriteeriumide arvestamine konkurssidel ja atesteerimisel.

Täitmata:

- institutsiooni loomine ajakirjanduskeele kvaliteedi mõjutamiseks;
- võõrkeelte kasutamise piiramine Eesti äriühingute nimedes;
- kaubamärgi, tooteinfo ning tarbijateabe vahekorra reguleerimine;
- eestikeelse arvutitarkvara kasutamise nõude sätestamine üldhärjanduskoolis, eestikeelse tarkvara eelistamise motiveerimine riigihangetega soetatava ning infotehnoloogia erialadel kasutatava tarkvara puhul.

Takistused:

- keeletemaatika liigne politiseeritus,
- majanduslike ja keelestrateegiliste huvide kohatine vastandlikkus,
- valdkonna põhimõistete määratlematus, eesmärkide kohatine ebaselgus ning raskesti mõõdetavus,
- riigi vähene haldussuutlikkus,
- eesti keele kasutajaskonna väiksus, eesti keele mainekujunduslike tegevuste vähesus ja nõrkus,
- keelejärelevalve ebapiisav reguleerimine.

Ettepanekud:

- võtta vastu keeleseaduse muudatused, millega sätestatakse keeleseaduse täitmise järelevalve protseduurid, asjaajamiskeele mõiste ja ulatus, katteta keeleoskustunnistuste kehtetustamine, avaliku teabe eestikeelsuse nõude täpsustamine, eesti kirjakeele normi valdamise kohustuslikkus kõikidele avalikele teenistujatele ja haldusaktidega töötajatele;
- tõhustada kontrolli eestikeelsete tekstide, eelkõige haldusaktide, tootekirjelduste, kasutusjuhendite, teabe- ja reklaamtekstide ning subtiitrite kirjakeele normile vastavuse üle;

- täpsustada kohaliku omavalitsuse valitavate ametnike keeleoskuse nõudeid ning nende täitmise järelevalve protseduure;
- sätestada keeleseaduses riiki esindavate ametnike ning poliitikute kohustus suhelda Eesti avalikkusega (eelkõige Eesti ajakirjandus-institutsioonidega) eesti keeles;
- sätestada asjaomastes õigusaktides valimisreklaami eestikeelsuse ning rahvaesindajate eesti keele oskuse nõue;
- viia Vabariigi Valitsuse keeleõiguslike määruste kaudu erasektori avalikes huvides tegutsevate töötajate keeleoskuse nõuded vastavusse tegelike vajadustega;
- tagada olulist tarbijateavet sisaldavate kaubamärkide tõlkimine eesti keelde;
- siduda Eestis tööloa saamine kohustusliku eesti keele õppe läbimisega;
- jätkata jõupingutusi ajakirjanduskeele kvaliteedi parandamiseks ning eestikeelsuse tähtsustamiseks avalikus elus.

3. Eesti kirjakeel. Eesti keele mainekujundus

(EKAS, lk 25–26)

Eesmärk: luua eesti keele mainekujunduse süsteem ja arendada välja teaduslikult põhjendatud mainekujundustegevus.

Ühiskonna keeleteadlikkuses, keelehoiakutes ja eesti keele staatuse arengus on toimunud positiivseid nihkeid, eelkõige poliitilisel tasandil ja arvamusteedrite hulgas. Mitmeid eesti keele temaatika aspekte käsitletakse ja teadvustatakse varasemast enam. Samas ei ole toimunud märgatavat keelehoiakute paranemist ja keeleteadlikkuse tõusu keelekasutajate endi, k.a suure osa koolinoorte hulgas. Üks põhjus on riiklikult toetatud süstemaatilise mainekujundustegevuse mittekäivitamine. Eesti keele mainekujundust soodustab üldise majandusolukorra paranemine ja selle ala entusiastide (k.a osa koolinoorte) olemasolu.

Täidetud:

- alustatud on eesti keele ja eesti keeles õpetavate õpetajate keelekesksete konverentside korraldamist;
- initsieeritud ja toetatud on maakondlikke keeleüritusi;
- saavutatud on riigi F. J. Wiedemanni keeleauhinna stabiilne väljaandmine, auhinna tunnustatuse ja suuruse kasv ning laiendatud on selle avalikkuse teavitamisega seotud üritusi;
- alustatud on eesti keele infolehe väljaandmist ning loodud keeleportaal Internetis;
- toetatakse ajakirju Oma Keel ja Hea Laps.

Täitmisel:

- elavdatud on dialoogi ja koostööd Eesti Emakeeleõpetajate Seltsiga õpetajas- ning õpilaskonna eesti keele alase teadlikkuse tõstmiseks ning tegevuse tõhustamiseks;

- koostöös ajalehtede, raadio- ja telekanalitega on leitatud eesti keelt väärtustavat infot ja tutvustatud keeleprobleeme massiteabevahendite kaudu (artiklid, raadio- ja telesaated ning videofilmid);
- alustatud on ettevalmistusi üleriigiliste eesti keele olümpiaadide ümberkorraldamiseks ja keskkooliõpilastele eesti keele teaduskooli kursuse asutamiseks.

Täitmata:

- riiklik programm „Eesti identiteet (2005–2009)” on käivitamata;
- üldhariduskooli identiteedikasvatuse kontseptsioon on välja töötamata, eesti keele mainekujunduse täiendusõppe süsteem on käivitamata;
- õpilaste keelehoiuorganisatsiooni ei ole toetatud (ei ole suudetud initsieerida selle asutamist);
- üldkasutatavad eesti keelt populariseerivad tekstikorpused ja andmebaasid on loomata;
- riiklikult ei ole toetatud eestikeelse veebikeskkonna arengut.

Takistused:

- väärtustemaatika, k.a identiteediküsimuste liigne politiseeritus ning sellega seotud eelarvamused,
- meedia suhteliselt väike huvi keeleküsimuste vastu.

Ettepanekud:

- töötada välja ning viia ellu ministeeriumide ja ametkondade vaheline Eesti ühiskonna väärtusarenduse programm;
- formuleerida ja viia ellu „Eesti keele strateegia kommunikatsiooni-strateegia”, arendada välja üldkasutatav tasuta keeleportaal ja leida vahendid eesti keelt väärtustavate tele- ja videofilmide, digi- ja laserketastel teabematerjalide jms pidevaks tootmiseks;
- arendada F. J. Wiedemanni keeleauhinda kooskõlas teiste riiklike auhindade arendamisega (kaaluda elutöö ja jooksva aasta auhinna määramist).

4. Eesti kirjakeel. Haridus ja eesti keele õpe. Eestikeelne üldharidus

(EKAS, lk 26–27)

Eesmärk: tagada põhikooli- ja gümnaasiumilõpetajate hea eesti keele oskus ja positiivne hoiak eesti keele suhtes.

Nii oskus kui ka hoiakud on püsinud suhteliselt muutumatuna (v.a virtuaal-suhtluse lisandumisega seotud keelekasutusharjumuste süvenemine). Kõrgkoolidesse õppima tulnute eesti kirjakeele oskus ei vasta tulevastele spetsialistidele esitatavatele nõuetele ning selle kõrgkoolis arendamise võimalused on piiratud. Õpetajaskonda aktiveerides (konverentsidel, seminaridel ja koolitustel üldeesmärki konkretiseerivad tegevusi planeerides) on loodud eeldusi eesti keele õppes paremate tulemuste saavutamiseks järgmisel seireperioodil.

Täidetud:

- on aktiveeritud õpetajaskonda (toetatud konverentside, seminaride, koolituste korraldamist) ja töötatud välja „Õpetajate ettepanekud eesti keele õppe tõhustamiseks”;
- on täpsustatud sisulisi ja tehnilisi nõudeid õppekirjandusele, selle retsenseerimise ja kordustrukkide väljaandmise korda;
- õppekirjanduse käsikirjade arutamisel eesti keele ainenõukogus peetakse silmas kõikide osaoskuste õpetamise vajadust.

Täitmisel:

- koostatud on uue riikliku õppekava projekt, milles on rõhutatud praktiliste teadmiste omandamise vajadust ning lahutatud kirjanduse ja eesti keele õpetus eraldi õppeaineteks nii gümnaasiumis kui ka põhikoolis alates 5. klassist;

- alates 2007. aasta sügisest rahastatakse õpilaste varustamist eesti keele ja teiste ainete töövihikutega;
- arendatakse koostööd kõrgkoolidega kõikide ainete õpetajate eesti keele oskuse parandamiseks;
- on täiustatud kehtivat eesti keele riigieksami (kirjandi) hindamiskorda, et vähendada eksamikirjandi hindamise subjektiivsust ning muuta hindamine läbipaistvamaks; on algatatud diskussioon eesti keele riigieksami arendamiseks;
- tehakse ettevalmistusi põhi- ja keskkooliõpilaste üleriigiliste eesti keele olümpiaadide süsteemi arendamiseks;
- tehakse ettevalmistusi eesti keele kursuse käivitamiseks Tartu Ülikooli teaduskoolis ja Tallinna Ülikooli õpilaskadeemias;
- on alustatud emakeeleõpetuse didaktika- ja infokeskuse väljaarendamist;
- jätkatakse uusimmigrantide laste keelelist lõimimist Eesti ühiskonda (samas ei ole selleks võetud uusi ja tõhusamaid meetmeid);
- kõrgkooli teavitatakse vajadusest pöörata eesti õppekeele koolide õpetajate ettevalmistamisel tähelepanu muukeelsete laste õpetamise iseärasustele;
- kavandamisel on eesti õppekeele koolis õppivate muukeelsete laste tugisüsteemi loomine;
- on alustatud Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi senisest suuremat riiklikku toetamist kogu õpetajaskonna aktiveerimiseks ja infolevi parandamiseks.

Täitmata:

- uusi meetmeid uusimmigrantide laste keeleliseks lõimimiseks Eesti ühiskonda ei ole võetud;
- eesti õppekeele kooli õpetajate ettevalmistamisel ei arvestata vajadusega õpetada ka muukeelseid lapsi;
- eestikeelses koolis õppivate muukeelsete laste tugiõppesüsteem on välja arendamata.

Takistused:

- aineõpetajate sageli ebapiisav eesti kirjakeele oskuse tase;
- eesti keele õppe tervikliku arendamise (õppekava, riigieksam, identiteedikasvatus jne) takerdumine poliitilistesse, erialastesse ja isiklikesse vastuoludesse;
- eesti keele tundide ebapiisav arv.

Ettepanekud:

- töötada välja ja rakendada süsteem eestikeelse väljendusoskuse arendamiseks kõikides õppeainetes ja süsteem kõikide õpetajate eesti keele täiendusõppeks;
- parandada klassiõpetajate ettevalmistust keeleliste erivajadustega õpilaste õpetamiseks;
- võtta vastu uus, eesti keelt tähtsustav riiklik õppekava koos rakendusaktidega, millega tagatakse eesti keele kõikide osaoskuste õpetamine;
- täpsustada õpetaja kutsestandardis eesti kirjakeele valdamise nõuet;
- töötada välja ja rakendada terviklik uusimmigrantide eesti õppekeele koolis õppimist soodustav süsteem (õpetajakoolitus, õppe-materjalid ja täiendusõpe õpetajatele, tugiõpetus õpilastele).

5. Eesti kirjakeel. Haridus ja eesti keele õpe. Muukeelne üldharidus

(EKAS, lk 27–28)

Eesmärgid: parandada eesti keele mainet muukeelses koolis; saavutada, et muu õppekeelega põhikooli õpilased omandavad eesti keele tasemel B2, mis loob võimalused asuda õppima 2007. aastal eesti õppekeelele üleminekut alustavas gümnaasiumis ja tulla toime Eesti ühiskonnas; saavutada, et kõik muu õppekeelega gümnaasiumi lõpetajad valdavad eesti keelt õppekavas määratud nõuete kohaselt, mis võimaldab neil eesti keeles edasi õppida, sh kõrghariduse tasemel, ja eesti keelekeskkonnas töötada.

Seireperioodi iseloomustab 9. märtsil 2006. aastal valitsuskabinetis heaks kiidetud konkreetne kava üleminekuks osalisele eestikeelsele õppele (eesti kirjanduses, ühiskonnaõpetuses, geograafias, muusikas ja Eesti ajaloos ning kahes aines kooli valikul) muukeelses üldhariduskoolis; selle suunamiseks on Haridus- ja Teadusministeeriumis (HTM) loodud rahvusvähemuste osakond. Mahukatel uuringutel põhineva järelduse järgi on kasvanud nii muukeelsete noorte huvi eesti keele vastu kui ka tööturule sisenevate noorte mitte-eestlaste eesti keele oskus. On täheldatavad regionaalsed erinevused eesti keele oskuses. Endiselt on kesine vene õppekeelega koolide õpetajate (eelkõige aineõpetajate) eesti keele oskus. Süveneb tendents, kus eesti õppekeelega kooli asuvad õppima mitte-eesti emakeelega õpilased.

Täidetud:

- on muudetud haridus- ja teadusministri määrust põhikooli ja gümnaasiumi lõpuksamite tingimuste ja korra (kaasa arvatud välis-hindamine) kohta;
- on laiendatud erinevate meetodikate, eelkõige keelekümbelus-metoodika kasutamist ja eri ainete eesti keeles õpetamist;

- toimivad koolivälise keeleõppe programmid, sh keelelaagrid ja pereõpe ning pedagoogilised programmid muuseumides;
- on korraldatud mitmeid uuringuid (TNS Emor, ETA Monitooring, TLÜ rahvusvaheliste ja sotsiaaluuringute instituut).

Täitmisel:

- haridus- ja teadusministri määrusega on kehtestatud põhikooli lõpetamiseks vajalikuks eesti keele oskuse tasemeks B2 (praegu on käivitatud menetlus selle rakendamise peatamiseks);
- uue riikliku õppekava raames on koostatud eesti keele kui teise keele ainekava, milles on korrastatud õppe sisu ja mahtu;
- Riiklikus Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuses (REKK) on koostamisel instruksioonid eesti keele eksami objektiivsuse tagamiseks.

Täitmata:

- muukeelse kooli õpetajate eesti keele oskuse tase ei vasta nõuetele,
- põhikooli lõpetajate eesti keele oskuse tase ei vasta nõutavale.

Takistused:

- õpetajate vähene motiveeritus eesti keele õppeks,
- õiguslik ebajärjekindlus õpetajate eesti keele oskuse nõuete osas,
- eesti keele õppe liigne politiseeritus ja valdkondliku hariduspoliitika ebastabiilsus,
- õigusaktide, sh uue riikliku õppekava vastuvõtmise aeglus,
- protsessi juhtimise killustatus.

Ettepanekud:

- arendada mitte-eesti õppekeelega gümnaasiumide eesti keele riigi-eksami sisu ja vormi, tagada selle objektiivsus ning jätkata eesti keele ja eesti keeles õpetamise olukorra uuringute läbiviimist;
- rõhutada eesti keele kui ELi ametliku keele staatust ja muuta õpilaste suhtumist õppimise eesmärki (mitte eksami sooritamine, vaid vaba eestikeelne suhtlus);

- töötada välja eesti keele kui teise keele õpetaja pädevusmudel, luua õpetajate võrgustik ning arendada nõustamissüsteemi;
- riikliku koolitustellimuse esitamisel pöörata tähelepanu laste-aegade eesti keele õpetajate, eesti keeles ainet õpetavate õpetajate ja eesti õppekeelega koolis muukeelseid lapsi õpetavate õpetajate ettevalmistamisele;
- laiendada keelekümblusmetoodika kasutamist (lasteaiad, algklassid);
- koostada ja ellu viia muukeelses koolis oma ainet eesti keeles õpetavate õpetajate motiveerimise kava;
- parandada infovahetust Haridus- ja Teadusministeeriumi, kohalike omavalitsuste, koolijuhtide, õpetajate ja avalikkuse vahel;
- arendada eesti keele õppe sisu ja metoodikat, lõimides eesti keele ja teiste ainete eesti keeles õpetamist ning eelisarendades suhtlemis- ja kirjutamisoskuste kujundamist;
- toetada metoodikakogumike, näidisainekavade, õppematerjalide ja sõnastike koostamist ja väljaandmist;
- arendada klassi- ja kooliväliseid tegevusi eesti keele maine tõstmiseks ning eesti keele oskuse parandamiseks;
- tugevdada järelevalvet muukeelse kooli õpetajate eesti keele oskuse üle.

6. Eesti kirjakeel. Haridus ja eesti keele õpe. Kutseharidus

(EKAS, lk 28–29)

Eesmärk: tagada, et kõik kutseõppeasutuse lõpetajad oleksid võimalised oma erialal eesti keeles suhtlema ja eestikeelses keskkonnas töötama.

Eesti keele ja eestikeelse õppe maht on seireperioodil kasvanud; kutseõppeasutuste lõpetajate keskmine eesti keele eksami hinne jääb aga endiselt oluliselt maha üldhariduskooli lõpetajate eesti keele hindest (mõnevõrra on paranenud suuline eesti keele oskus). Eesti keele oskuse arenemist soodustab eestikeelsete õppematerjalide ja sõnaraamatute kasvanud hulk. Seiret raskendab konkreetsete ülesannete puudumine EKASis.

Täidetud:

- on kinnitatud kutsestandard „Infotehnoloogia spetsialist I”, millega sätestatakse eesti keele kesktasemel oskamise nõue;
- on välja töötatud mitmed kutsestandardid, milles on määratletud eesti keele oskuse nõuded;
- on suurendatud eesti keele ja eestikeelse õppe mahtu vene õppekeeles õpetatavatel õppekavadel;
- kohati on üle mindud ainult eestikeelsele õppele või sooritatakse kutseeksameid ainult eesti keeles;
- on välja antud eestikeelset õpекirjandust.

Täitmisel:

- kutseõppeasutuste õpilastele ja õppejõududele suunatud vahetusprogrammide elluviimine,

- Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutuse (MEIS) kutsehariduse projekt õppematerjalide väljaandmiseks, õpetajate koolitamiseks jt tegevusteks.

Täitmata:

- ei ole suudetud paindlikult korraldada halva eesti keele oskusega õpilaste keeleoskuse arendamist vajaliku tasemeni kutseõppe jooksul,
- ei ole suudetud tagada keeleseaduse nõuetest kinnipidamist (õppejõudude puhul).

Takistused:

- üldhariduskoolist (k.a keskkoolist) tulevate õpilaste eesti keele oskuse madal tase;
- kohatine kutsekoolide õppejõudude eesti keele oskamatus või selle oskuse madal tase ning koolide juhtkondade suutmatus või tahtmatus olukorda parandada;
- erialati eestikeelsete õppematerjalide puudumine;
- äriühingute kohatine vastuseis eesti keele õpetamisele (kas välismaistele töökohtadele orienteerumise tõttu või sooviga kinnistada tööjõudu oma regioonis).

Ettepanekud:

- töötada välja konkreetne, olulises osas EKASi kehtivusajal ellu viidav kava, et tagada kutseharidusõppeasutuste lõpetajate eesti keele oskus eestikeelses keskkonnas töötamist võimaldaval tasemel, ja tagada selle elluviimise rahastamine;
- eestikeelestada keskkoolipõhine kutseõpe;
- lõpetada kutseksamite küsimuste tõlkimine vene keelde ja tagada eksamite sooritamise ainult eesti keeles;
- muuta eestikeelses keskkonnas töötamine kutseõppeasutustes korraldatava õppepraktika kohustuslikuks osaks;
- stimuleerida eesti keeles õpetavaid kutseõppeasutuste õppejõude.

7. Eesti kirjakeel. Haridus ja eesti keele õpe. Kõrgharidus

(EKAS, lk 29)

Eesmärk: tagada eestikeelne kõrgharidus (katta kõik erialad oskussõnastike ning eestikeelse õppekirjandusega, säilitada olulises osas eestikeelne õpe ja avaldada tähtsamad teadustulemused ka eesti keeles), vältides mis tahes teadusala täielikku võõrkeelsetumist. Tagada kõrgkooliõpetajate eesti keele oskuse kõrge tase.

Seireperioodil on vastu võetud kõrgharidusstrateegia, mille seisukohad moodustavad teatud kompromissi EKASiga. 2006. aasta lõpu seisuga on olemas eestikeelne õpe kõikidel avalik-õiguslikes kõrgkoolides õpetatavatel erialadel (kuigi eestikeelset õppekirjandust ega oskussõnastikke ei ole piisavalt). Tähtsamad teadustulemused avaldatakse ka eesti keeles, kuid koos akadeemilise tegevuse rahvusvahelistumisega süveneb inglise keele surve. Eestikeelseid teaduspublikatsioone arvestatakse tegevuse hindamisel osaliselt. Suurenenud on eesti keele kõrgkooliõppe võimalused ja nende kasutamine.

Täidetud:

- koostatud ja kõikidele kõrgkoolidele kõikidel erialadel kasutamiseks soovitatud on eesti keele väljendusõpetuse ainekava,
- toetatud on eesti keele kõrgkooliõpet tagavate õppematerjalide koostamist ja väljaandmist,
- koostatud on eestikeelsete kõrgkooliõpikute väljaandmise kava,
- rahastatakse vene õppekeelele gümnaasiumist tulnute eesti keele oskuse parandamise lisa-aastat.

Täitmisel:

- eesti (eriala)keele õpetuse alustamine kõikide kõrgkoolide kõikidel erialadel,

- eestikeelsete kõrgkooliõpikute väljaandmise toetuskava ellurakendamine,
- terminoloogiatöö koordineeritud toetamise kavandamine (vt 1. Eesti kirjakeel. Eesti keelekorraldus).

Täitmata:

- riiklik koolitustellimus ei ole viidud vastavusse eesti keele spetsialistide ettevalmistamise vajadusega,
- eesti keele õppekoha maksumuse kulupõhise arvestamise koefitsient ei ole viidud vastavusse kallinenud õppemeetodite ja -vahenditega.

Takistused:

- eesti keele temaatika mittemõistmine ja/või hoolimatus selle suhtes;
- õppekavade ja nende täitmise pingelisus, mis ei võimalda pühendada piisavalt aega eesti (eriala)keele õpetamisele ja õppimisele;
- välismaiste üliõpilaste õpetamise vajadus, mis on kohati vastuolus eestikeelse kõrgkooliõppe tagamise vajadusega.

Ettepanekud:

- viia ellu HTMis valminud eestikeelsete kõrgkooliõpikute väljaandmise kava ja eestikeelse terminoloogia arendamiseks kavandatud tegevused;
- töötada ümber vananenud valdkonnakoefitsientide süsteem ja kehtestada tegelikele kuludele vastavad erialakoefitsiendid;
- käivitada eesti keele täiendusõppe süsteem välismaal keskhariiduse saanud üliõpilastele;
- esitada riiklik koolitustellimus keeleteoimetajate õppekavadele (magistriõpe);
- toetada jätkuvalt eesti (eriala)keele õpetamise alustamist (käivitusraha, tugiõpetus, õppematerjalide väljaandmine).

8. Eesti keele uurimine ja keelekogud

(EKAS, lk 30–32)

Eesmärgid: saavutada olukord, et eesti keelt uuritaks rahvusvaheliselt aktsepteeritaval tasemel kõigis tänapäeva keeleteaduse harudes, pöörates erilist tähelepanu rakenduste seisukohalt olulistele harudele; koostada akadeemilised tervikkäsitlused eesti keele nende valdkondade kohta, kus need seni puuduvad või vajavad uuendamist; pöörata senisest rohkem tähelepanu tegeliku keelekasutuse uurimisele.

Eesti keele uurimisel on viimastel aastatel pööratud palju tähelepanu keele-ressurssidele: on täiendatud eesti kirjakeele, vana kirjakeele, suulise kõne ja murrete korpust, loodud väiksemaid eriotstarbelisi korpuseid ja muid andmebaase. Andmebaaside kasutamine on võimaldanud kiirendada keeleainestiku leidmist ning tõsta uurimise kvaliteeti, tuues uurimustes esile neid aspekte, mida varem ei saanud, näiteks võrrelda eri allkeeli ja tekstiliike, kvantitatiivselt hinnata tendentse jne. Korpuste kasutamine on võimaldanud adekvaatsemalt kajastada tegelikku keelekasutust, mistõttu pakuvad uurimistulemused keelekorraldusele (ja teistele rakendustele) varasemast rohkem.

Täidetud ja täitmisel:

- on käivitatud riiklik programm „Eesti keel ja rahvuslik mälu (2004–2008)”,
- on käivitatud riiklik programm „Humanitaar- ja loodusteaduslikud kogud (2004–2008)”,
- riiklike programmidega määratletud uurimisülesannete täitmine kulgeb vastavalt rahastusvõimalustele.

Takistused:

- eesti keele uurimisele suunatud riiklikud programmid on alarahastatud (vt punkti 14 rahastamise kohta),

- praegune riikliku koolitustellimuse maht ei taga eesti keele uurijate ega rakendusvaldkondade eesti keele tippspetsialistide piisavat järelkasvu,
- puuduvad mitmed eesti keele valdkondade tervikülevaadet (foneetikast keeleajaloo üldkäsitlusteni).

Ettepanekud:

- tagada riiklike keeleuurimisprogrammide rahastamise plaanipärasus ja stabiilsus,
- suurendada riikliku koolitustellimuse mahtu eesti keele erialal,
- suunata lisaressursse eesti keele akadeemiliste tervikülevaadete koostamisse.

9. Eesti keele keeletehnoloogiline tugi

(EKAS, lk 32–33)

Eesmärk: arendada eesti keele keeletehnoloogiline tugi tasemeni, mis võimaldab eesti keelel tänapäeva infotehnoloogilises keskkonnas edukalt toimida.

2005. aastal alustas tööd doktorikool „Keeleteadus ja -tehnoloogia”, mis peab lähiaastatel tagama kiire kõrgelt kvalifitseeritud keeletehnoloogide ja arvutilingvistide järelkasvu. 2006. aasta septembris käivitus riiklik programm „Eesti keele keeletehnoloogiline tugi (2006–2010)”. Mõlema põhitäitjad on Tartu Ülikool, Eesti Keele Instituut ja TTÜ Küberneetika Instituut, doktorikooli puhul ka arvukad välispartnerid.

Täidetud või täitmisel on kõik EKASis ja riiklikus programmis „Eesti keele keeletehnoloogiline tugi (2006–2010)” ette nähtud ülesanded, erilist esiletõstmist väärivad järgmised tulemused:

- automaatse kõnetuvastuse eeltööd,
- paralleelkorpusetele tuginevate masintõlketöödega alustamine,
- süvasüntaktilise analüüsi programm (kitsenduste grammatika teisendus),
- eelmisele tuginevad lihtlause semantilise analüüsi tööd,
- sõnastike veebipõhise koostamise programmid,
- koond- ja erikorpuste jätkuv plaanipärane täiendamine,
- inimese ja arvuti suhtlust toetavate dialoogi arvutimudelite arendamine,
- kõnesünteesi täiustamise tööd.

Ettepanekud:

- rahastada riiklikku programmi „Eesti keele keeletehnoloogiline tugi (2006–2010)” järgnevatel aastatel vähemalt programmis kavandatud mahus, leida ka lisavahendeid;
- tagada programmis ette nähtud keeletehnoloogia infrastruktuuri ajakohastamine tõukefondide abil;
- tugevdada doktorikooli ning tagada selle jätkumine ka tulevikus;
- luua Tartu Ülikooli, Eesti Keele Instituudi ja TTÜ Küberneetika Instituudi baasil keeletehnoloogia tippkeskus.

10. Eesti keele erikujud. Eesti keele piirkondlikud erikujud

(EKAS, lk 34)

Eesmärk: luua tingimused eesti keele piirkondlike erikujude kasutamiseks ja säilitamiseks kultuuriväärtusena, eesti kirjakeele arendamise ühe allikana ja kohaliku eesti identiteedi kandjana.

Seni eesti kirjakeele, sh eesti oskuskeele arendamise tähtsaimaks aluseks olnud põlised piirkondlikud erikujud (murded) on nivelleerumas. Keelelist tasandumist on siiski pidurdamas piirkondliku aktiivsuse tõus, murdeteadmiste levik ja meedia osutatav tähelepanu, samuti riiklik toetus sihtprogrammidega („Lõuna-Eesti keel ja kultuur (2004-2008)” ja „Setomaa riiklik kultuuriprogramm (2006-2009)”). Eesti avalikkuses esineb jätkuvalt kahetist suhtumist piirkondlikesse keelekujudesse ning kogu problemaatika sidumist ainult lõunaeesti murrete emantsipatsiooni küsimusega.

Täidetud:

- on korraldatud murrete õpetamist üldhariduskoolides (riigi toel eelkõige Kagu-Eestis), kõrgkoolides ja mõnel omaalgatuslikul suvekursusel,
- on välja antud (2004) Kihnu ja Mulgi murde lugemikud,
- on toetatud lõunaeesti murdekeelsete ajakirjandusväljaannete ilmumist, vastavateemalisi kultuuriajakirjade erinumbreid, raadio- ja teleaateid,
- on toetatud hoogustunud murdekeelsete näidendite kirjutamist ja lavastamist, ilukirjanduse avaldamist ja murdeluule ning kodumurde päevade korraldamist,
- kohanimeseadusega on sätestatud kohanimedele piirkondlike erikujude kasutamine.

Täitmisel:

- viiakse ellu programmi „Lõuna-Eesti keel ja kultuur (2004–2008)” ja „Setomaa riiklikku kultuuriprogrammi (2006–2009)”.

Täitmata:

- eesti keele piirkondlike erikujude kasutamine kohalikus asjaajamises on õigusaktides sätestamata,
- regionaalkultuuri riiklike programme ei ole laiendatud kogu Eestile.

Takistused:

- riiklik õppekava ei soodusta piisavalt murrete õpetamist;
- puudub võimalus anda murdeõpetajatele lisakvalifikatsioon, koolitada murdekeeles kirjutavaid ajakirjanikke;
- raskendatud ja valdavalt riiklikult koordineerimata on õppematerjalide väljaandmine;
- Eesti Televisioon ja Eesti Raadio ei toeta murdekeelsete saadete tegemist omavahendeist;
- murdeprobleemidega tegelemise riiklik koordineerimine on nõrk, piirdudes peaaesjalikult Lõuna-Eestiga;
- riiklike programmide rahastamine ei ole rahuldav.

Ettepanekud:

- algatada kogu Eestit hõlmavad riiklikud programmid piirkondliku murdekeele ja kultuuri arendamiseks ja säilitamiseks,
- soodustada riiklikus õppekavas pakutud murdekeele õpetamise võimaluste kasutamist,
- suurendada teoksil olevate riiklike murdeprogrammide rahastamist,
- luua murde õpetajatele täiendõppe võimalusi,
- arendada piirkondliku keele ja kultuuri õpet kõrgkoolides magistriõppe tasemel.

11. Eesti keele erikujud. Väliseestlaste keel

(EKAS, lk 35)

Eesmärk: aidata välismaal olevatel eesti kogukondadel ja hajakoolistel säilitada võime eesti keeles suhelda, et nende võimalik repatrieerumine oleks lihtsam ja võimalused levitada välismaal Eestile soodsat infot suuremad.

Muutunud on väliseestlaskonna arvukus ja tunnused: samal ajal kui II maailmasõjaga seoses Eestist emigreerunud põlvkond on kadumas ning välismaal sündinud oluliselt assimileerumas, on lisandunud arvukas rühm eesti uus-emigrante, kes üldjuhul ei ole ühendustesse koondunud. Eesti majandusolukorra areng on suurendanud väliseestlaste huvi tagasirände vastu ning Eestis vajaduse nende järele. Paranenud on sidevõimalused, eriti arvuti-põhised võimalused ja suurenenud tegevuste koordineeritus, vastu on võetud „Rahvuskaaslaste programm (2004–2008)”.

Täidetud:

- on toetatud ja toetatakse (õppetöö rahastamine, õppematerjalide saatmine, õpetajate täiendusõpe) välismaal asuvaid eesti üldhariduskooli, eesti keelt õpetavaid kooli, pühapäevakooli ja keelekursusi;
- Eesti on liitunud Euroopa koolide konventsiooniga (4 kooli tegevust toetatakse õppematerjalidega);
- on korraldatud ja korraldatakse keelelaagreid Eestis, eesti keele õpetajate täiendusõpet (konverents, seminarid);
- on kujunenud väliseesti keelepäävade korraldamise traditsioon.

Täitmisel:

- Eestis õppimise toetused on laienemas ka läänediasporaale,
- eesti keele õppe geograafia on laienemas,

- üksikuurijate ja projektide kaudu jätkatakse väliseestlaste keele uurimist,
- mõnevõrra toetatakse väliseesti ajakirjandusväljaandeid.

Täitmata:

- väliseestlaste Eestis õppimise toetused ei ole laienenud kutseharidusele,
- välismaal eesti keelt õpetavad kooli- ja kõrgkooliõpetajad ei ole vajalikul ja võimalikul määral kogunud väliseesti keeleainest.

Takistused:

- häired infolevikus (eriti iddiasporaas), toetatavate tegevuste kohaline kontrollimatus;
- noorema, hiljuti välismaale siirdunud põlvkonna kohati vähene huvi eesti keele ja Eesti-kontaktide vastu;
- Eestis õppivate väliseesti stipendiaatide kohati nõrk (või väär) motiveeritus ja kohanemiskeskkond, õppimisharjumuste mittevastavus Eestis vajalikule tasemele;
- väliseestlaste keelt käsitlevate uuringute koordineerimatus.

Ettepanekud:

- tagada „Rahvuskaaslaste programmi (2004–2008)” stabiilne rahastamine ja elluviimine;
- säilitada toetus perspektiivikatele eesti keelt ja eesti keeles õpetavatele koolidele välismaal ning suurendada seda;
- suurendada väliseestlaste (nii idas kui ka läänes) Eestis õppimise võimalusi nii mahult kui ka haridustasemetest (stipendiumid kõikidele haridustasemetele, keelelaagrid jne);
- luua eesti keele ja kultuuri õppe veebikeskkond erineva kodukeelega õppuritele;
- suurendada toetust väliseesti ajakirjandusväljaannetele (nii rahalist kui ka sisulist);

- arendada väliseestlastele korraldatavaid eesti keele päevi (sihtgrupina ka noored, välismaal töötavad Eesti ametnikud ja nende pered; suurendada keelepäevade praktilisust, otsida nende uusi vorme ja teha koostööd teiste Eesti institutsioonidega);
- siduda väliseesti arhiividele suunatud tegevus ka väliseestlaste keelt käsitleva materjali kogumisega;
- algatada rahvusvaheliste kokkulepete sõlmimine eesti keelele ja kultuurile tähtsate objektide kaardistamiseks, säilitamiseks ja tähistamiseks välismaal.

12. Eesti keele erikujud. Viipekeel ja keeleliste erivajadustega inimeste keelekasutus

(EKAS, lk 35–36)

Eesmärk: tagada viipekeele kasutajaile ja teistele keeleliste erivajadustega inimestele soodsad tingimused õppimiseks, suhtlemiseks ning töötamiseks.

Viipekeele kasutajaile ja teistele keeleliste erivajadustega inimestele (kurtidele ja vaegkuuljatele) on ühiskonnaelus osalemiseks tagatud minimaalne suhtlemisvõimalus.

Täidetud:

- kinnitatud on viipekeele tõlgi III, IV ja V taseme kutsestandardid koos kutsealaste nõuete ja pädevustega (2005).

Täitmisel:

- keeleseaduse täiendamine viipekeelt ja keeleliste erivajadustega inimeste keelekasutust käsitlevate muudatustepanekutega,
- viipekeele tõlkide ettevalmistamine rakenduskõrgharidusliku õppekava alusel (algas Tartu Ülikoolis 2006. aastal),
- viipekeele tõlkide kõrgkooliõppematerjali koostamine,
- pimedate suhtlemisvõimaluste avardamine keeletehnoloogiliste vahendite abil,
- telesaadete tõlkimine viipekeelde ning eestikeelsete subtiitrite lisamine telesaadetele ja DVD-plaatidele.

Täitmata:

- ei ole kindlaks määratud keeleliste erivajadustega inimrühmi,
- ei ole tagatud tõlketeenuse vajalikku hulka,
- ei ole tagatud hariduse valiku võimalus.

Takistused:

- eesti viipekeelt ei uurita ega arendata süsteemselt (puudu jääb nii kvalifitseeritud spetsialistidest kui ka rahast),
- puudub piisav arv viipekeeletõlke.

Ettepanekud:

- arendada välja kogu Eestit kattev viipekeelse tõlketeenuse süsteem,
- jätkata keeletehnoloogiliste abivahendite loomist keeleliste erivajadustega inimestele,
- tagada keeleliste erivajadustega inimeste suhtlemisvõimalus hädaolukorras,
- koostada tegevuskava keeleliste erivajadustega inimeste probleematika arvestamiseks üleminekul digitelevisionile ja asuda seda ellu viima.

13. Eesti keel ja teised keeled

(EKAS, lk 37–38)

Eesmärk: luua ja viia ellu keelepoliitika, mis arvestab eesti keele arenguvajadusi teiste keelte kontekstis; tagada eesti keele rahvusvaheline esindatus ja rahvusvaheline keelealane koostöö.

Seireperioodil on EKASis kavandatud ülesannete täitmine olulisel määral edenenud, on valmimas kavad ning on astunud samme suurema osa seni täitmata ülesannete lahendamiseks.

Täidetud:

- on antud välja palju nii mõju- kui ka teisi keeli hõlmavaid kakskeelseid sõnaraamatuid, hulgaliselt vestmikke, turisti- ja koolisõnastikke;
- on arendatud eesti keele oskuse testimisvõimalusi: on loodud REKKi keeleosakond, kutsutud kokku seda nõustav keeleekspertide komisjon; viiakse läbi testimisalaseid koolitusi;
- on arendatud eesti keele akadeemilist välisõpet („Eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe programmi (2005–2010)” kaudu): on avatud ja toetatud eesti keele lektoraate välisülikoolides, saadetud õppevara, korraldatud teadus- ja täiendustegevust, toetatud intensiiv- ja suvekursusi ning kuulutatud välja *Estophiluse* stipendium, on valminud film „Eesti keel ja kultuur maailmas”;
- on arendatud rahvusvahelist keelekoostööd: osaletakse Euroopa Nõukogu Grazi Nüüdiskeelte Keskuse ja Euroopa Komisjoni keeleprogrammides, rahvusvahelises terminoloogia-alases ja keeletehnoloogia-alases koostöös; astuti Euroopa Rahvuslike Keeleinstituutide Föderatsiooni (EFNIL) liikmeks (2004);
- on tagatud tõlkide ja tõlkijate ettevalmistus vastavalt Euroopa Komisjoni poolt prognoositud vajadusele, võetud võõrkeelte ja

-kultuuride õppekavadele õppima varasemast rohkem üliõpilasi, suurendatud riiklikku koolitustellimust inglise keele (k.a täiendava ainenä) õpetajate ettevalmistamiseks ning alates 2006. aastast määratletud eraldi inglise keele õpetajate vajadus.

Täitmisel:

- Eesti võõrkeeltestrateegia koostamine (HTMile esitamise tähtpäev on 15.02.2007);
- võõrkeeleõppe arendamisel:
 - a) on valmimas Euroopa Nõukogu Euroopa keeleõppe raamdokumendi toimetatud eestikeelne tõlge avaldamiseks (HTMile esitamise tähtpäev on 15.01.2007);
 - b) peetakse uue riikliku õppekava ettevalmistamisel silmas vajadust viia võõrkeeleõpetus kooskõlla Euroopa Nõukogu Euroopa keeleõppe raamdokumendiga (tasemed A1–C2);
 - c) valmistatakse Euroopa Komisjoni algatatud Euroopa keeleoskuse näitaja (*European Language Indicator*) uuringuks (korraldatakse tõenäoliselt jaanuaris 2009);
 - d) on viimistlusjärgus Euroopa keelemapi Eesti variant (põhikooli 6.–9. klassi õpilastele, valmib 2007. aasta algul);
 - e) on tõukefondidelt taotletud raha eesti keele oskustasemete (A1–C2) kirjeldamise projektile;
- arendatakse võõrkeeleõppe õppevara ja õppetehnikat;
- muutmisel on võõrkeelte õppekavad eesti keele õppe lisamiseks (peamiselt valikaine vormis);
- kavandatakse eesti-soome suursõnaraamatu koostamise rahastamist;
- ettevalmistamisel on eesti keele lektori saatmine Poolasse ja koostöö alustamine Viini ülikooliga.

Täitmata:

- ei ole välja töötatud tõlkide ja tõlkijate kutsestandardit;
- ei ole tõstetud võõrkeelte eriala rahastamise koefitsienti;
- ei ole korraldatud põhjendatud, süsteemset ja kontrollitud mõjukeeltest täiendusõpet;

- ei ole välja antud mitmeid olulisi mõju- ja teiste keelte sõnaraamatuid, eelkõige suurt eesti-soome sõnaraamatut ja eesti-läti sõnaraamatut.

Takistused EKASi elluviimisel:

- võõrkeeleõpetajad ei tunne Euroopa keeleõppe raamdokumendi põhimõtteid;
- puudub mõjukeeltealase täiendusõppe vajadust näitav uurimus, inim-, aja- ja raharessurss on piiratud;
- riikliku koolitustellimuse võõrkeeleõpetajate vajadus on diferentseerimata (v.a inglise keel);
- võõrkeeleõppe rahastamise koefitsiendi tõstmine tingib nõudmise tõsta ka teiste ainete koefitsiente;
- koostöö eesti-läti sõnaraamatu väljaandmisel ei ole osutunud tulemuslikuks.

Ettepanekud:

- korraldada regulaarselt võõrkeeltevajaduse, -oskuse ja -õppe olukorra uuringuid ning võtta võõrkeelteõppe ja täiendusõppe korraldamisel arvesse nende tulemused;
- kujundada arusaamist tõlkide ja tõlkijate kutsestandardi vajaduse järele ning töötada välja vastav standard;
- kaaluda võimalust võõrkeelteõppe rahastamise koefitsiendi suurendamiseks ja eesti erialakeele õpetamise tagamiseks kõikidel võõrfiloloogia erialadel.

14. Eesti keele arendamise strateegia (2004–2010) rahastamise põhimõtted

(EKAS, lk 38–39)

EKASi elluviimiseks tuleb järgida järgmisi rahastuspõhimõtteid:

- **pidada keelevaldkonna vajadusi eelisseisundis olevaks;**
- **tagada keelevaldkonna rahastamise reaalne kasv vastavalt põhjendatud vajadustele;**
- **tagada EKASiga seotud programmide rahastamine kavandatud ja Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud mahus;**
- **tagada eesti keele seisukohalt tähtsate uurimis- ja arendus- asutuste finantseerimisel tase ja kindlus, mis võimaldab kavandada ja lahendada pikaajalisi ülesandeid.**

Vabariigi Valitsus kiitis 5. augustil 2004. aastal EKASi heaks ilma Eesti keelenõukogu (EKN) koostatud rahastamiskavata. Järgnev tabel kirjeldab EKASi tegelikku rahastamist aastatel 2004–2006 ja selle juures on vaja silmas pidada järgmist:

- 1) eesti keele väärtustustegevuse hulka kuulub EKNi tegevuse rahastamine, F. J. Wiedemanni keeleauhinna väljaandmine, ajakirja Oma Keel väljaandmise toetamine, eesti keele tasemeeksamite süsteemi arendamine, HTMi keelemainet kujundav tegevus jms;
- 2) keelekaitse ja -järelevalve osa on Keeleinspektsiooni eelarvest;
- 3) programmi „Integratsioon Eesti ühiskonnas (2000-2007)” viiakse ellu MEISi eelarve kaudu (programmi 2006. a maht on arvutuslik, 2004. ja 2005. a keskmine, kuna 2006. eelarvet pole kinnitatud), osa rahast on ette nähtud HTMi eelarvest (sh välisabi); keelevaldkonna rahastatus ei ole täpselt tuvastatav, aga vastavalt MEISi finantsaruandele rahastati sellega otsesemalt või kaudsemalt seotud

tegevust järgmiselt: 2004. aastal haridus – 28 440 000 kr, täiskasvanute eesti keele õpe – 7 450 000 kr, etniliste vähemuste haridus ja kultuur – 1 700 000 kr; 2005. aastal haridus – 34 246 000 kr, täiskasvanute eesti keele õpe – 10 880 000 kr, etniliste vähemuste haridus ja kultuur – 2 279 000 kr;

- 4) eesti keele uurimise ja keeletehnoloogide rahastamise kirjelduses (hõlmab osaliselt ka keelekorralduslikku tegevust) on esitatud võrdluseks HTMi teadusosakonna hallatavate riiklike programmide „Eesti keel ja rahvuskultuur” („EKjRK”), „Eesti keel ja rahvuslik mälu” („EKjRM”) ja „Humanitaar- ja loodusteaduslikud kogud” („HjLTK”) kogumahud (alumisel real);
- 5) keeletehnoloogia-alast tegevust rahastati 2004. ja 2005. aastal programmi „Eesti keel ja rahvuslik mälu” vahenditest (vastavalt 1 890 000 ja 3 973 000 kr), alates 2006. aastast rahastatakse seda programmi „Eesti keele keeletehnoloogiline tugi” kaudu (programmist „Eesti keel ja rahvuslik mälu” on keeletehnoloogia arendamise moodul välja arvatud);
- 6) võõrkeelepoliitika hõlmab Euroopa Komisjoni algatatud Euroopa tunnuskirja programmi ja EK teisi keelealaseid programme, Euroopa keelemapi arendamist, Eesti võõrkeelte-strateegia loomist ja osalemist Grazi Nüüdiskeelte Keskuse töös;
- 7) välisõppe ja rahvuskaaslaste programmi valdkonda kuulub välismaal töötavate eesti keele kõrgkooli- ja kooliõpetajate rahastamine, õppematerjalide saatmine, väliseesti koolide ja kultuuriseltside toetamine, väliseestlastest üliõpilaste toetamine, täiendusõppe ja keelepäevade korraldamine jms;
- 8) programmi „Lõunaeesti keel ja kultuur” ja Setomaa riikliku kultuuriprogrammi puhul on püütud vahet teha murdekeelega seotud rahastamise ning muudele kultuurilistele tegevustele suunatud rahastamise vahel;
- 9) „Hõimurahvaste programmil” puudub olulises osas seos EKASI eesmärkidega.

Täidetud:

Eesti kirjakeele seotud tegevuste rahastamine

(v.a üld-, kutse- ja kõrghariduse RKT-järgne rahastamine ja integratsiooniprogrammiga seonduv)

Väärtustustegevus	2004	2005	2006	Kokku
(HTMi keeleosakond)	1 065 000	1 065 345	1 199 622	3 329 967
Keelehoole (Riigikantselei)	1 000 000	1 000 000	1 000 000	3 000 000
Kaitse ja järelevalve				
(Keeleinspeksioon)	3 040 000	3 670 400	3 970 400	10 680 800
Kokku	5 105 000	5 735 745	6 170 022	17 010 767

Programm „Integratsioon Eesti ühiskonnas (2000–2007)”

Programmi viiest alamprogrammist on eesti keele valdkonnaga otseselt seotud I valdkond („Haridus”) ja III valdkond („Täiskasvanute eesti keele õpe”), kaudsemalt II valdkond („Etniliste vähemuste haridus ja kultuur”).

	2004	2005	2006	Kokku
HTMi eelarve kaudu	27 241 000	21 686 000	21 686 000	70 613 000
sh välisabi	16 257 000	10 702 000	–	26 959 000
MEISI eelarve kaudu	51 611 032	63 543 840	57 577 436	172 732 308
REKKi eelarvest (tagasimaksed)	2 815 000	2 815 000	2 815 000	8 445 000
Kokku	54 426 032	66 358 840	60 392 436	

Eesti keele uurimine ja keelekogud

	2004	2005	2006	Kokku
Programmid „EKjRK”, „EKjRM” (HTMi teadusosakond)	4 770 000	6 576 000	4 025 000	15 371 000
Kogu programm	6 785 000	9 987 700	7 600 000	24 372 000
Programm „HjLTK” (HTMi teadusosakond)	106 875	489 420	489 420	1 085 715
Kogu programm	5 700 000	12 580 237	12 965 228	31 245 465
Sihtfinantseerimine	6 089 000	6 627 000	6 980 000	19 696 000
Grantfinantseerimine (HTMi teadusosakond)	1 311 000	1 173 000	1 520 000	4 004 000
Kokku	12 276 875	14 865 420	13 014 420	40 156 715

Eesti keele keeletehnoloogiline tugi

	2004	2005	2006	Kokku
Programm „EKjRM” (HTMi teadusosakond)	1 890 000	3 973 000	–	5 863 000
Teadusosakond		600 000	–	600 000
Keeletehnoloogiaprogramm (HTMi teadusosakond)	–	–	7 450 000	7 450 000
Kokku	1 890 000	4 573 000	7 450 000	13 913 000

Eesti keele piirkondlikud erikujud, eesti keel ja teised keeled

	2004	2005	2006	Kokku
Võõrkeelepoliitika, Grazi keskus (HTMi keeleosakond)	1 165 000	1 368 000	865 607	3 398 607
Välisõpe (ka Petseri, eesti seltsid) (HTMi keeleosakond)	2 989 000	2 878 900	4 065 345	9 933 245
Rahvuskaaslaste programm (HTMi keeleosakond)	629 000	2 860 000	2 860 000	6 349 000
„Lõunaeesti keel ja kultuur” (Kultuuriministeerium)	440 360	473 000	436 000	1 349 360
Kogu programm	2 408 000	2 430 000	2 430 000	7 268 000
Setomaa kultuuriprogramm (Kultuuriministeerium)	325 069	353 000	252 100	930 169
Kogu programm	2 753 404	2 940 000	4 850 000	10 543 404
Kokku	5 548 429	7 932 900	8 479 052	21 960 381

- keelealase teadustegevuse rahastamine siht- ja grantfinantseerimise kaudu (olulises osas);
- programmi „Eesti keele keeletehnoloogiline tugi” (2006–2010) käivitamine ja rahastamise alustamine;
- keelehooldetegevuse stabiilne rahastamine Riigikantselei kaudu;
- rahvusvahelise keelekoostöö finantseerimine (Grazi Nüüdiskeelte Keskus, EFNIL, terminoloogiakoostöö);
- Euroopa keelemapi Eesti variandi väljatöötamine (rahastatud peaaegu taotletud mahus);
- keelekaitse ja -järelvalve rahastamine;
- eesti keele välisõppe rahastamine.

Täitmisel:

- 2007. aasta eelarvest on taotletud märkimisväärselt rohkem vahendeid eesti kirjakeelega seotud tegevustele (eestikeelsete kõrgkooliõpikute väljaandmine, eestikeelse oskussõnavara loomine, keelealane mediategevus, eesti keele õpetajate täiendusõpe, Euroopa Liidu institutsioonide tõlkijate täiendusõpe, EKASi pidev seire, keelenõutegevuse arendamine, väärtusarendus);
- planeeritud on eesti-soome suursõnaraamatu koostamise rahastamine.

Täitmata:

- keelevaldkonna (eesti keele) vajadusi ei ole peetud eelisseisundis olevaks ega ole tagatud keelevaldkonna rahastamise reaalselt, põhjendatud vajadustele vastavat kasvu;
- ei ole tagatud EKASiga seotud programmide rahastamist kavandatud ja Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud mahus;
- ei ole tagatud eesti keele seisukohalt tähtsate uurimis- ja arendus- asutuste finantseerimisel taset ja kindlust, mis võimaldab kavandada ja lahendada pikaajalisi ülesandeid.

Takistused:

- keelevaldkonda samastatakse sageli ekslikult kogu humanitaar- ja sotsiaalvaldkonnaga,
- keelevaldkonna finantseerimise kavandamisel ja analüüsimisel ei tehta piisavalt selget vahet eesti keele uurimise ja eesti keele kui kogu riigi kommunikatsioonivahendiga seotud tegevuse vahel.

Ettepanekud:

- rahastamise põhjendamisel ja analüüsil teha vahet humanitaar-, sotsiaal- ning keelevaldkonna vahel, eristada eesti keele uurimist ning eesti keele kui kommunikatsioonivahendi arendamist ja kasutamist;
- tagada EKASiga seotud programmide rahastamine kavandatud ja Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud mahus;
- tagada eesti keele seisukohalt tähtsate uurimis- ja arendusasutuste finantseerimisel tase ja kindlus, mis võimaldab kavandada ja lahendada pikaajalisi ülesandeid;
- taotleda EKASi kinnitamist koos kogu kehtivusaja rahastamiskavaga.

Kokkuvõte

Oleme eesti keele strateegilise arendamise kava järgi tegutsenud üle kahe aasta ja läbinud kolmandiku ajast. EKASi esimest seiret kokku võttes võib rahuloluga tõdeda, et paljude kavandatud tegevustega on aktiivselt alustatud, mitmed riiklikud ja teised programmid (näiteks „Eesti keele keeletehnoloogiline tugi (2006–2010)”, „Eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe programm (2005–2010)”) määratlevad valdkonnas olulise edasiminekuga saavutamise teed ja vahendid ning EKAS on kujunenud dokumendiks, millele tuginedes planeeritakse keelevaldkonnas nii sisulist kui ka rahastustegevust.

Samas on paljudes seire alalõikudes nimetatud edasiminekut takistavad tegurid, mis kipuvad korduma. Vaatamata Eesti riigi kiirele majanduskasvule ja üldise rikkuse suurenemisele ei leia riik kahjuks keelevaldkonna rahastamiseks piisavalt vahendeid ning kavandatud riiklikke programme ei ole täies mahus rahastatud. Eesti keele ja identiteedi mainekujundus ja väärtushoiakud on jäänud teenimatult tähelepanu alt välja, on tuntav ka vajadus aktiveerida õiguslikku tegevust EKASi elluviimisel, suurendades riigi haldussuutlikkust ja arendades õigussüsteemi. Paljudes alapeatükkides on takistava tegurina nimetatud keelevaldkonna politiseeritust. Ettepanekutes kordub vajadus täpsustada ja selgelt määratleda EKASis püstitatud ülesanded ja nende täitjad.

Riiklikku algatust ja hoolt ootavad ka mitmed strateegilised ülesanded, mis mõjutavad eesti keele saatust süvitsi ja pikemalt, näiteks eesti keele spetsialistide järelkasvu koolitamise tagamine. Riikliku koostöö saavutamiseks eesti keele strateegilises arendamises peab keelenõukogu väga oluliseks keelevaldkonna temaatika arutamist Riigikogus.

Vahekokkuvõte annab aga selget tunnistust valdkonnas toimunud positiivsetest muutustest ja suundumustest, millele toetudes on võimalik kogu protsessi edukalt jätkata.

